

N:o 2398. Insk. den 26 Nov: 1860.

Erik Lindgren

Postuppsyningsmans- platser

Till Kongl. General Post Styrelsen.

1860 d. 29 nov: anm. undt K. Gen. Poststyrelsen, och skulle
äro förenliga i sammanhang med frågan om öfriga
poststationers utställande.
1860 d. 7 jan: äro äm. o. exp. B. G. K. M. B. G. Poststyrelsen
den samt till postuppsyningsstyrelsen o. Centralen.

Med underrättelse af Kongl. Styrelsens Skrifvelse den 4^{de}
nästbehoende Oktob., angående ifrågasatt förändring af Post-
uppsyningsmannas stationerna i Bache och Sjöbo, på jag,
eftre inlämnade synpunkter, meddelat, att Post Upsynings-
mannen i Sjöbo Lars Magnus Westman är villig och
anses lämplig, att förstå den post station, som
Sjöbo kan komma att inrättas; uti öfverensstämmelse med den
underrättelse Skrifvelsen föregående instruktion för förordnande-
rens vid de nämnda nya stationerna. Men som
Bache by är belägen inom Westmanlands Län, har
jag i Skrifvelsen den 23de nästbehoende Oktob. till Lands-
höfdingen i Jönköpings län, för den åtgärd, som på be-
ruen kan ankomma, ifrågasatt sig mindre en besynligt
afskrift af Kongl. Styrelsens nämnda Skrifvelse, än
och två exemplar af nämnda instruktion. Sådant kan
skett: Lunds den 16de Januari 1860.

J. M. W. M. W.

Innehåll

Förord	1
Terminologi för fasta postanstalter	2
Postnätet växer	4
Postuppsyningsmän i Västerbotten	5
Bjurholm	9
Borgholm	10
Böda	11
Byxelkrok	15
Skäftekärr	16
Torp	16
Åsele	18
Jörn	19
Kårböle	19
Sammanställning över postuppsyningsmans- platser	22

Förord

Efter det svenska postverkets officiella start genom "Postbåden" 1636 blev ett glest postnät relativt snabbt utbyggt med postkontor i städerna. Den utbyggnaden stagnerade så småningom och 1700-talet bjöd inte på någon markant utveckling. Nätet utökades under hela det seklet med omkring 25 postkontor, medan 85 postkontor hade öppnats under Postens 65 första verksamhetsår. Inte förrän efter 1800-talets ingång kan man märka någon nämnvärd förbättring.

Långt före tillkomsten av 1842 års folkskolestadga fanns mer eller mindre privata skolor på många håll och dessutom hade klockaren viss skyldighet att meddela undervisning i läs- och skrivkonsten. Den begynnande industrialiseringen i förbindelse med ökade kunskaper krävde fler postlinjer, tätare postturer och fler fasta serviceställen.

Efter ett regeringsbeslut den 27 mars 1830 skapades åtskilliga nya postgångar samtidigt som flera postkontor inrättades. Under perioden 1826-1850 tillkom 30 nya postkontor. Beslutet 1830 innebar i många fall att s k enkel postföring gjordes dubbel. Det innebar att frekvensen ökade från en till två turer per vecka.

Ett resultat av 1830 års beslut var också tillkomsten av postuppsyningsmansplatser. Ett fåtal postuppsyningsmän hade visserligen funnits tidigare, t ex i Väddö sedan 1686 och i Gaxa på Öland från ungefär samma tid. Båda hade bland annat med sjöposttrafiken att göra, den i Väddö från Finland och den i Gaxa från Gotland.

Bortsett från ett fåtal sådana undantag räknar vi emellertid postuppsyningsmansplatserna som tillkomna med början efter 1830 års beslut om förbättring av postnätet. Det är också i regeringsbeslutet den 27 mars 1830 som vi finner ett antal preciserade sådana platser. Alla hade föreslagits av överpostdirektörsämbetet i dess skrivelse till Kungl. Maj:t ett år tidigare. Någon gång finner man i dokumenten benämningen "poststation" för en postuppsyningsmansplats. Detta förklarar också varför man i 1860 års regeringsbemyndigande till poststyrelsen om inrättande av poststationer på landsbygden använder uttrycket "ett nytt slag av poststationer". Om det bemyndigandet berättar jag i inledningsavsnittet där jag söker göra den till synes komplicerade interna terminologin någorlunda förståelig.

Det finns inte så mycket samlad dokumentation kring postuppsyningsmansplatserna och jag har därför ansett det lämpligt att i detta häfte nämna några av dem jag har stött på under min forskning samt lämna exempel på händelser vid ett fåtal av dem och senare tillkomna andra postinrättningar i deras omgivning. I citat har jag moderniserat stavningen men underlåtit att göra några ändringar av texten. För mina läsares synpunkter på häftet är jag tacksam.

Växjö i september 1993

Erik Lindgren

Terminologi för fasta postanstalter

Med detta avsnitt försöker jag göra en liten redovisning av terminologin under tidigare skeden. I dagens postverk är den knäppast tillämplig, eftersom alla enheter med kundbetjäning sedan 1986 kallas postkontor.

Dessutom är det hela något flytande, kan man säga, på grund av den beslutade strukturförändringen med beteckningen "Nät 92". Beslutet innebär i korthet att Posten även i fortsättningen kommer att ha ca 2000 serviceställen, men *formerna* för denna service förändras successivt. På mindre orter (med färre än 1000 hushåll) planeras samverkan med bank på 300 platser och postkontor skall etableras i butiker på 350 ställen. På större orter kommer 250 av totalt 700 postkontor att ersättas med vad som kallas Närpost. Åtskilligt av den planeringen genomfördes 1992 och 1993. Det finns redan post i butiker på många platser och även i bensinstationer och andra serviceställen.

För skrivande posthistoriker blir det svårare att för framtiden redovisa organisationsförändringarna. Framför allt blir det svårt att, som jag hittills gjort i min posthistoria, namngiva cheferna för respektive postkontor. Genom divisionalisering finns det nämligen två eller flera chefer på många håll. Jag vet inte i skrivande stund (september 1993) hur min framtida redovisning skall te sig. Hittills har jag tillämpat en metod som innebär slumpvis valda exempel på människornas kamp för goda kommunikationer, inbakade i den löpande texten.

Regeringen bemyndigade generalpoststyrelsen den 9 mars 1860 att "*å lämpliga ställen inrätta ett nytt slag av poststationer, vilka äro ämnade att, såsom expeditjonskontor, för mera avlägsna orter underlätta förbindelsen med närmaste postkontor eller postexpedition*".

Det kungliga brevet föranledde poststyrelsen att förhöra sig hos länsstyrelserna om behovet av sådana poststationer. Kungörelser från länsstyrelserna lämnade vägen öppen för framställningar om poststationer, framställningar som naturligtvis prövades noga före beslut.

Det kan vara av visst intresse att notera hur generaldirektör Wilhelm Roos angav en orsak till beslutet om poststationer på landsbygden. I sin historiska återblick i verkets första verksamhetsberättelse omtalade han att brevlådor hade uppsatts vid allmänna postvägar med början 1855 under vissa förutsättningar. Ett villkor var att en kommun eller flera korrespondenter på en ort förenade sig om att genom en lämplig person svara för tömning på behöriga tider av brevlådan. Det reglerades genom ett kungligt brev den 9 mars 1855 och av postmedel betalades 10 kr om året för bestyret med brevlådan. Men så skriver Roos följande:

"Då emellertid denna utväg till postutväxlingens underlättande endast i ringa mån av allmänheten anlätats, beslöts år 1860 inrättandet av ett nytt slags poststationer, vilka skulle utgöra en art filialkontor till närmast liggande postkontor eller postexpeditioner".

Innan verkningarna av kungabrevet den 9 mars 1860 var synliga, fanns det i vårt land i stort sett inga andra fasta postanstalter än **postkontor**, vid denna tidpunkt 175 stycken. Av dessa var 48 postexpeditioner, en benämning som kan skapa problem för dem som inte sysslat med posthistoria. Låt oss kalla även dem för postkontor. De var i praktiken en lägre klass av postkontor. De högsta klasserna var enligt vokabulären postkontor och de lägsta klasserna var postexpeditioner. Båda slagen var med få undantag förlagda till städer.

Beteckningen **postexpedition** kom till 1849 som resultatet av en form av löneroglering till postcheferna. Med vissa ändringar under de följande åren upptog 1874 års normalstat sju klassers postkontor, av vilka klasserna I - IV avsåg postkontoren och klasserna V-VII postexpeditioner. Postkontorens chefer kallades postmästare, tillsatta med kunglig fullmakt, medan postexpeditionernas chefer var postexpeditörer, tillsatta av poststyrelsen. Gentemot kunderna hade de samma befogenhet.

Utöver postmästare fanns det redan i slutet av 1600-talet ett fåtal sk postuppsyningsmän, i huvudsak i anslutning till sjöpostlinjer. Flera sådana tillkom efter 1830 års regeringsbeslut om förbättrad postgång. De tillsattes i glest befolkade delar av landet, huvudsakligen i Norrland. De fasta postanstalter eller "serviceställen" som därigenom kom till stånd, kallades **postuppsyningsmansplatser**. Deras totala antal översteg aldrig samtidigt 21, det antal som fanns 1860, när regeringsbeslutet om poststationer på landsbygden kom. De flesta postuppsyningsmansplatserna ersattes under den följande femårsperioden med poststationer. Postuppsyningsmansplatserna hade inga datumstämplar och poststationerna började inte tilldelas sådana förrän omkring 1869.

Det dröjde nära nog ett helt år efter att regeringen bemyndigat poststyrelsen att inrätta poststationer, innan de första kom till stånd. I februari 1861 öppnades sålunda 12 nya poststationer. Innan dess fanns det sålunda bara postkontor (och postexpeditioner som de lägre klassernas postkontor kallades under åren 1849-1881) samt ett obetydligt antal postuppsyningsmansplatser.

Andra senare tillkomna former av postanstalter med kundbetjäning var filialpostkontor och brevsamlingsställen, från vilka vi kan bortse i detta sammanhang. Dessutom tillkom 1920 ett mellanting mellan postkontor och poststationer med termen **postexpedition** (ej att förväxla med de postexpeditioner som fanns under åren 1849-1881). Senare tidens postexpeditioner hade inte några underlydande poststationer men avgav sina redovisningar direkt till poststyrelsen. Poststationerna däremot redovisade till de överordnade postkontoren. Cheferna vid "den moderna tidens postexpeditioner" titulerades stationsmästare.

I slutet av 1920-talet inrättades stationära lantbrevbärare, snart nog kallade **postombud**. På slutet av 1960-talet användes sådana i viss utsträckning för att underlätta indragning av poststationer. De var bra under övergången till lantbrevbäring för dem som bodde närmast den indragna poststationen. Skälet för tillkomsten av de första postombuden (stationära lantbrevbärarna) var ett helt annat. De öppnades på platser där underlaget var för litet för att motivera inrättande av en mera kostbar poststation.

Termen **postställe** fanns under en övergångstid från mitten på 1970-talet för mycket små poststationer, men från och med 1986 kallades även dessa för postkontor. De dittillsvarande poststationerna hade då hunnit dras in eller organiseras om och fått benämningen postkontor (med prefixet "lokal" under en övergångstid fram till och med 1985).

Omkring 1990 började man anlita entreprenader för mindre postkontor på så sätt att befintliga postlokaler avvecklades och rörelsen överläts på en bank eller en butik. Som jag nämnt ligger målsättningen på ca 650 entreprenadkontor och det kommer troligen att vara genomfört före sekelskiftet.

Postnätet växer

Genom regeringsbeslutet 1830 godkändes de ändringar som överpostdirektörsämbetet hade föreslagit i en skrivelse till Kungl. Maj:t ett år tidigare. Län för län räknades förändringarna upp i kungabrevet med början längst i norr. Där inrättades en ny postgång mellan Haparanda och Pajala via Övertorneå.

I Haparanda fanns ett postkontor sedan 1810 (ditflyttat från Torneå i samband med Sveriges förlust av Finland). Det postkontoret fick således direkt postförbindelse med de postuppsyningsmän som tillsattes genom kungabrevets beslut att på dessa orter *"tjänliga personer med Eder vetskap av vår Befallningshavande utses och förordnas för att i Över Torneå och Pajala avsända, emottaga och utdela brev mot åtnjutande av tjugofem riksdaler i årligt arvode på vardera stället"*.

Denna nya linje inrättades i juli 1832, men tre månader tidigare hade postverket utnyttjat medgivandet att tillsätta postuppsyningsmän i Jokkmokk och Gällivare. Det var då som en ny postgång startade från Luleå över Hedensbyn och Jokkmokk till Gällivare.

Västerbottens län fick sin del av kakan genom att ett postkontor inrättades i Änäset den 1 maj 1832. Samtidigt ändrades den dubbla postgången. Postföraren skulle "turvis ena postdagen taga den hittills vanliga vägen, samt den andra postdagen gå genom Burträsk". Någon postuppsyningsman tillsattes dock inte i Burträsk. Där inrättades 37 år senare en poststation. Om posten i Änäset och dess omgivning har jag berättat i häfte nr 201 "Något om Posten i Robertsfors kommun".

Inte heller längre söderut än i Norrbotten inrättades genast enligt besluten i 1830 års kungabrev några postuppsyningsmansplatser. De kom i stället till efter hand. Jag har valt ut ett fåtal av dem från skilda håll och exemplifierar dem i var sitt avsnitt. Oavsett deras geografiska belägenhet presenterar jag dem i bokstavsordning efter det närmast följande avsnittet om postuppsyningsmän i Västerbotten. Avslutningsvis finns en sammanställning över samtliga kända postuppsyningsmansplatser i vårt land

Postuppsyningsmän i Västerbotten

Som framgår av avsnittet om Åsele på sid 18 fick Västerbotten fyra postuppsyningsmän den 1 april 1845. Ytterligare fyra kom till 1859. Sex nya tillfördes så sent som den 1 maj 1861. Det var ändå just under det året som vårt lands första poststationer kom till efter 1860 års regeringsbemyndigande för poststyrelsen att inrätta poststationer på landsbygden. De första poststationerna hade sålunda öppnats 2½ månader innan sex postuppsyningsmän tillsattes formellt i Västerbotten. Dessa tillsattes som ett resultat av att kronofogden i Västerbottens läns lappmarks fögderi skrev år 1858 till ett antal socknar om förändring av postföringen i lappmarken.

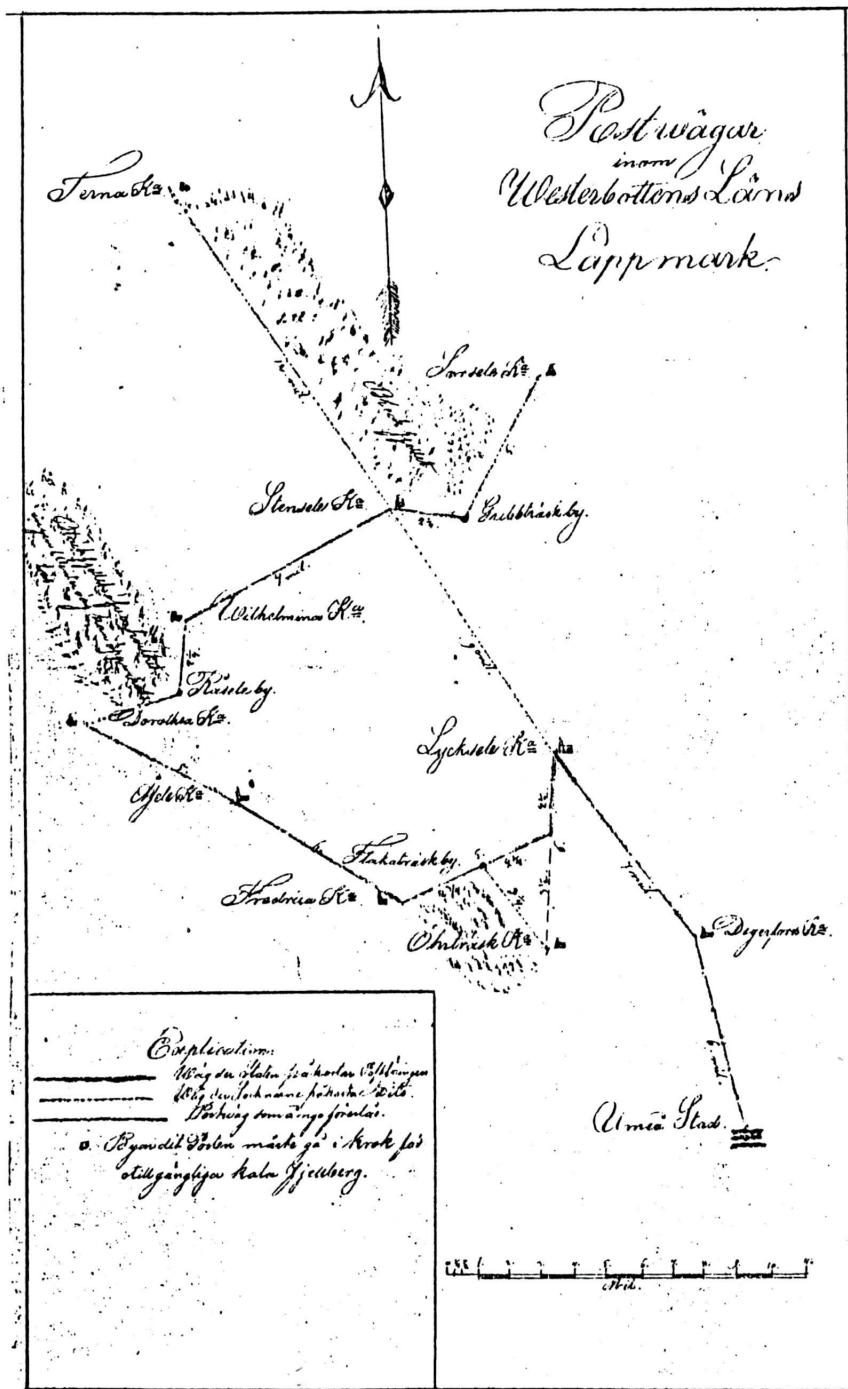
Med anledning av kronofogdens brev hölls sockenstämmor i Åsele den 4 februari, i Sorsele den 12 september, i Fredrika, Dorotea och Stensele den 19 september, i Örtträsk den 26 september samt i Lycksele och Vilhelmina den 3 oktober. Samtliga stämmobeslut gick ut på en garanti från socknemännen att postföringen genom socknarna åtrinstone under en tid av tio år inte skulle kosta mera än vad som motsvarade gästgiveriernas skjutslega, eller attio öre per mil, allt under förutsättning att postföringen övertogs och bekostades av staten. Man garderade sig dock för beloppet attio öre per mil med tillägget att det inte gällde för gästgiverier där entreprenader fanns. Där kunde priserna variera.

Landshövdingen redovisade sockenstämmornas svar i ett brev till poststyrelsen den 6 december 1858 och nämnde inledningsvis vad som gällde för postföringen inom länets lappmark. Det fanns då ingen annan postgång på postverkets bekostnad än den som ägde rum var fjortonde dag från postkontoret i Lycksele till Fredrika och Åsele kyrkor. All postkommunikation saknades för Dorotea, Vilhelmina, Stensele och Sorsele socknar och Tärna kapellförsamling såväl orterna sinsemellan som med landet i övrigt, bortsett från den som socknarna själva ordnade och bekostade.

Landshövdingen ansåg att "billigheten syntes fordra" att den dåvarande postgången mellan Lycksele och Åsele utsträcktes till Dorotea och Vilhelmina kyrkbyar med avgång från Lycksele varje lördagskväll, ena veckan över Örtträsk, Fredrika, Åsele, Dorotea, Vilhelmina och Åsele och andra veckan i riktning över Stensele, Vilhelmina, Dorotea, Åsele, Fredrika och Örtträsk. Vissa andra detaljer i den önskade postgången specificerades i framställningen.

Landshövdingen tillstyrkte också *"att en poststation måtte bliva inrättad vid varje kyrka, samt att lön för postuppsyningsmännen, lämpad efter det större eller mindre besvär, som postens expedierande på varje ställe medför, måtte bestämmas vid Åsele station, där göromålen äro drygare än annorstades, till 150 Rd riksmünt om året, samt till 50 Rd vid övriga stationer med undantag av Tärna, varest en blivande postuppsyningsman tills vidare torde kunna åtnöjas med 20 Rd riksmünt årligen"*.

Med landshövdingens brev sändes den kartsbild som reproduceras förminskad på nästa sida.

Från Pontus Winroth vid poststyrelsens kammarkontor infordrades ett utlåtande. Ett sådant avgav han redan den 15 december 1858. Han erinrade om att en framställning om motsvarande förbättring 1852 hade blivit avslagen och tillade: "Då nu, emot vad år 1852 var fallet, postverket ej har att lämna något årligt bidrag till Statsverket utan får och bör använda uppkommande överskotten till nya postanordningar där sådana finnas nodiga samt, enligt vad bemälda Herr Landshövding upplyser, befolkningen i Västerbottens Lappmarker årligen tillväxer och flera handlande och affärsmän där äro bosatta, torde förändrade förhållanden hava inträtt, som påkalla ett annat beslut i förevarande fråga än det av Styrelsen förut fattade".

Winroth kom också in på kostnadsfrågan och förutsatte att postverket inte skulle få någon vidare inkomst genom den utsträckta postgången "då samtliga de nya posterna skulle bliva s k lösposter". Vi noterar att Winroth skrev detta 3½ år efter att enhetsportot och frimärket var infört. Riksportot var inte längre beroende av avståndet utan bara av vikten med 12 öre för första viktsatsen. Kvar fanns möjligheten att sända lösbrev för 3 öre och det gällde för brev som skickades från en plats till en annan utan att passera någon postanstalt utöver den där det lämnades in. Det är dessa låga porto Winroth hade i tankarna och det var också troligen det övervägande portot inom Lappmarken på den tiden.

Winroth räknade ut att postverkets kostnader för den nya anordningen skulle totalt belasta postverkets räkenskaper med 1830 riksdaler för postföringen och 345 riksdaler för postuppsyningsmännen men han undvek att ens försöka sig på någon beräkning av möjliga portoinkomster. Att det var ett olönsamt företag står i öppen dager, men subvention var inte främmande för postverkets ledning när det gällde glesbygd.

Därför förstår man den försiktighet som avslutade Winroths utlåtande den 15 december 1858: "Med öppnandet av de nya posterna bör anstå tills det visat sig huruvida tillräckliga tillgångar därtill förefinnas, sedan de poster och inrättningar, som Kungl. Maj:t behagat i näder bifalla, blivit öppnade och satta i verkställighet".

Vid föredragning i poststyrelsen den 16 december 1858 beslöts att ärendet skulle "vila i sammanhang med övriga". Den "vilan" blev halvtannat år lång och inte förrän vid ny föredragning den 11 juni 1860 beslöts om framställning till regeringen i ärendet. Den 20 juli 1860 daterades det kungabrev som innebar bifall och nu beslöt länsstyrelsen att låta kronfogden anordna entreprenadauktioner. Syftet var att undersöka om man kunde sänka den beräknade kostnaden genom att få skjuts för billigare beting än 80 öre milen.

Nio entreprenadauktioner hölls därefter under tiden 16 november - 3 december. Resultatet blev att slutbuden i nästan samtliga fall stannade vid 80 öre milen för respektive delsträckor. Länsstyrelsen sände protokollen till poststyrelsen den 13 februari 1861, varefter poststyrelsen skrev ut avtalsblanketter, vilka vederbörligen ifyllda återsändes till poststyrelsen den 15 maj 1861. Då var den nya anordningen redan i gång, och de här berörda postuppsyningsmansplatserna anses ha startat den 1 maj 1861, det datum

från vilket de tillsatta uppsyningsmännen fick avlöning. Det var sålunda postuppsyningsmännen i Dorotea, Sorsele, Stensele, Tärna, Vilhelmina och Örträsk.

Kungabrevet med medgivande för poststyrelsen att starta de nya postlinjerna var daterat den 20 juli 1860, alltså mer än fyra månader efter att poststyrelsen blivit bemyndigad att på egen hand öppna poststationer. Man kunde därför tänka sig att möjligheten att tillsätta poststationsföreståndare i stället för postuppsyningsmän skulle ha utnyttjats. Så blev det nu inte och inte förrän den 1 oktober 1865 byttes de sex postuppsyningsmansplatserna ut mot poststationer, denna gång utan att regeringen tillfrågades, då inrättandet av poststationer låg inom poststyrelsens befogenhet.

Till poststationsföreståndare utsågs vid övergången de redan befintliga postuppsyningsmännen, nämligen:

i Dorotea kronolänsmannen Eleazar Rhén

i Sorsele kronolänsmannen Johan Ephraim Öhberg

i Stensele kronolänsmannen Anders Gustaf Bjuhr

i Tärna kapellpredikanten Hans Gustaf Westerlund

i Vilhelmina kronolänsmannen Per Anton Hellgren och

i Örträsk kapellpredikanten Augustin Sundén.

Ur denna sextett trotjänare väljer jag att låta en ge oss en liten inblick i utvecklingen som följde på den förbättring som tillkommit genom regeringsbeslutet att sträcka ut postgången till lappmarken. Det är kronolänsmannen Per Anton Hellgren som jag låter tala genom utdrag ur den berättelse som han lämnade år 1903 till postmästare Carl Herman von Krusenstierna i Åsele.

Hellgren hade tillträtt kronolänsmans tjänsten i Vilhelmina år 1850. Då var samhället utan annan postgång än den som kommunen på egen bekostnad svarade för varannan vecka. En privat postgång fanns ju mellan Åsele och Lycksele över Dorotea, Vilhelmina, Stensele och Sorsele. Hellgren tyckte att den anordningen var en stor orättvisa mot kommunerna, eftersom posten huvudsakligen bestod av tjänstebrev mellan prästerskapet och mellan länsmännen. Det var på hans initiativ som man hade gjort framställning om statsbidrag till postgången. Innan den nya anordningen kom i gång den 1 maj 1861, skötte pastorer och länsmän mottagning och utlämning av post utan ersättning. Redan då betraktades de som postuppsyningsmän, ehuru de inte var antagna formellt.

Hellgren såg sitt arvode på 50 riksdaler om året, räknat från den 1 maj 1861, som "ett litet bidrag till den tidens ringa avlöning till länsmännen". När han blev poststationsföreståndare från den 1 oktober 1865, höjdes årsarvodet till 100 riksdaler. Efter hand ökade inte bara korrespondensen utan också tidningarnas antal. År 1850 fanns det t ex i Vilhelmina abonnemang på en enda daglig tidning och en veckotidning. 53 år senare, när Hellgren lämnade sin berättelse till postmästaren, fanns det abonnemang på 53 dagliga tidningar, 99 varannandags-, 491 halvvecko- och 339 veckotidningar. Dessutom förekom 70 abonnemang på tidningar med utgivning var 14:e dag samt 81 abonnemang på månadsblad. Hellgren avslutade sin berättelse med följande ord:

"Huvudsakliga orsaken till denna ökning är att tillskriva förbättrade och tidsenliga kommunikationer, inrättande av flera poststationer och synnerligast lantbrevbärelinjer, efter de mera befolkade trakterna, varigenom lätt tillgång blivit beredd befolkningen i dessa avlägsna bygder att genom posten erhålla och avsända brev, samt mottaga tidningar och paket m m".

Bjurholm

I maj 1857 lämnade Pontus Winroth vid poststyrelsens kammarkontor ett utlåtande på grund av en framställning från landshövdingen i Västerbottens län om viss utökning av postgången i flera avseenden. En del av projektet avsåg att "en postskjuts måtte på postverkets bekostnad tillvägbringas mellan Nordmalings postkontor och den på ett avstånd av ungefär 4½ mil därifrån belägna Bjurholms kyrkoby" och

"att i sammanhang med inrättandet av en ny post mellan Nordmaling och Bjurholms socken samt Umeå-Lyckselepostens dragande genom Vännäs socken, poststationer i dessa socknar måtte bli inrättade".

Med en enkel kalkyl fann Winroth att kostnaderna för här antydda förändringar skulle uppgå till ca 285 riksdaler om året, vartill skulle komma årsarvoden om vardera 50 riksdaler till postuppsyningsmän i Bjurholm och Vännäs. Han hemställde i sitt utlåtande "vördsamt om ej Styrelsen skulle finna skäl dessa förslag hos Kungl. Maj:t i underdånighet anmäla och till Nådigt bifall förorda".

Poststyrelsen beslöt emellertid vid föredragning den 25 maj 1857 att ärendet skulle vila tills frågan om postskjutslegans storlek m m blivit avgjord av riksdagen. Detta gick snabbt och efter regeringens medgivande i ett kungabrev den 3 december 1858 öppnades en postgång mellan Nordmaling och Bjurholm att fullgöras måndagar från Nordmaling och med start på tisdagseftermiddagen från Bjurholm till Nordmaling. Postuppsyningsmansplatsen i Bjurholm inrättades formellt den 16 maj 1859, sedan föreskrifter för dennas skötsel hade utfärdats av poststyrelsen fyra dagar tidigare. Kronolänsmannen Pehr Olof Öhman blev antagen till postuppsyningsman.

Den 23 april 1859 hölls en entreprenadauktion i Bjurholms sockenstuga avseende linjedelen mellan Bjurholm och Agnäs gästgivaregård. Bonden Olof Christian Persson i Bjurholm stannade "efter en stunds tävlan" för lägsta anbudet med 75 öre per mil inklusive åkdons- och selpenningar.

Sedan poststyrelsen kommunicerat med länsstyrelserna om behovet av poststationer enligt regeringsmedgivandet i mars 1860, skrev länsstyrelsen i Umeå till poststyrelsen den 3 januari 1861 med förslaget att "dylika poststationer framdeles böra inrättas i Bjurholm, Degerfors och Norsjö". På alla tre platserna fanns det då sedan någon tid postuppsyningsmansplatser.

Poststyrelsen accepterade och den 1 maj 1861 förändrades status för postuppsyningsmansplatsen i Bjurholm till poststation. Kronolänsmannen P O Öhman blev dock inte långvarig som poststationsföreståndare eftersom han på grund av befördran måste lämna Bjurholm den 1 augusti 1861. Till hans

efterträdare utsågs efter ansökan folkskolläraren Carl Andreas Strandberg i konkurrens med handlanden Henrik Olof Hasselhuhn.

Poststationen stathöjdes den 1 oktober 1938 till postexpedition och blev med ny terminologi lokalpostexpedition 1977, från och med 1986 prefixet "lokal" borttaget. Anders Hugo Strandberg tog över ansvaret för poststationen med 1902 års ingång. Med övergången till postexpedition 1938 blev Einar Rönnholm chef med titeln stationsmästare. Han följdes 1965 av Britta Holmlund (t o m 1977). Senare tillsatt chef med titeln postmästare har fått ta ansvar för service till ca 1300 hushåll med postadress Bjurholm. De inkluderar bl a de hushåll som till och med mars 1987 betjänades av postkontoret i Bredträsk.

Posten i Bjurholm firade 125-årsjubileum den 1 augusti 1986 bland annat genom att använda en minnespoststämpel.

Tid: 1 augusti

Arrangemang: Posten Bjurholm 125 år.

Arrangör: Postens Regionkontor, Umeå.

Motiv: en bäver.

Adress: Postkontoret, Minnespoststämpel,

»Bjurholmsposten 125 år»,

910 11 BJURHOLM.

Borgholm

Till Stora Rör förflyttades från Trygggestads by omkring 1810 det postkontor som enligt ett kungligt brev den 16 januari 1750 ursprungligen hade inrättats vid Borgholms kungsgård år och 1806 blivit flyttat till Trygggestads by i Råpplinge socken. Önskemål vid detta tillfälle att i stället för till Stora Rör flytta postkontoret till Borgholm nonchalerades, men en postuppsyningsman anställdes i Borgholm. Denne lydde under och redovisade sina transaktioner till postmästaren i Stora Rör. Skälet för postkontorets förflyttning torde ha varit att avståndet till fastlandet var kortast vid Stora Rör varigenom man vann tid på postöverföringen via Revsudden.

Borgholms stad kompenseras sålunda vid flyttningen av förvaltningspostkontoret till en avlägsnare plats på så sätt att en postuppsyningsman anställdes i Borgholm den 1 juni 1844. Han lydde under postkontoret i Stora Rör, vilket hade namnet Borgholm till och med maj 1850. Därefter inrättades ett förvaltningspostkontor i Borgholms stad, och de sex åren med en postuppsyningsman i Borgholm kan sålunda betraktas som en parentes i Borgholmspostens mycket långa historia.

Böda

Det var i huvudsak i norrländska glesbygder som postuppsyningsmansplatser inrättades. Ett och annat exempel finns söderöver, t ex Böda och Borgholm. I Borgholm var det bara fråga om en övergångsarrangering under tiden 1844-1850, som framgår av föregående avsnitt i detta häfte.

I Böda var förutsättningarna annorlunda. Utan att vara formellt anställd av postverket fanns en uppsyningsman för posttrafiken till och från Gotland från omkring 1681, när provinsen Öland återlämnats till svenska staten av exdrottning Kristina. Enligt kanslikollegii förslag 1691 skulle uppsyningsmannen få en ärszlön på 12 daler silvermynt. Då hade sedan två år tillbaka även Gotland tillförts svenska kronan genom drottning Kristinas död 1689. Postuppsyningsmännen var verksamma i Gaxa och Böda eller Engjersudde och Kårehamn om de förstnämnda hamnarna av någon anledning inte gick att använda. I avsnittet i detta häfte med en sammanställning över postuppsyningsmansplatserna redovisas dock Öland först från och med 1848 då en avlönad postuppsyningsman med instruktion blivit tillsatt.

Till namnet är åtminstone några av de äldre postuppsyningsmännen kända, men något formellt beslut om inrättande av en postuppsyningsmansplats i Böda finner vi inte förrän genom 1847 års instruktion för en funktionär på denna plats. Denne, förre ryttmästaren och friherren Melcher Falkenberg, tillsattes formellt med 1848 års ingång.

Ett försök gjordes att redan efter 2½ år få postuppsyningsmansplatsen höjd till postkontor. Det skedde genom en fyra sidor lång skrivelse i juni 1850 från företrädare för Böda, där man inledningsvis motiverade sin önskan på följande sätt:

"På grund därutav att Postuppsyningsmannen vid Böda hamn Herr Baron Falkenberg årnar avsäga sig all vidare befattning med våra brev, dels emedan hans åliggande endast är tillsyn över Gotlands-Posten, den tid av året den passerar Böda hamn, dels emedan han icke är förbunden, att utan arvode hålla Postväska för vår räkning till Borgholm och vi således äro i bekymmer att icke vidare få åtnjuta den säkerhet och ordning med brev och Penningareremisser vi hittills haft genom Herr Baron Falkenbergs beredvillighet och omtanke, få vi till Kungl. General Post-Styrelsens gunstiga betänkande i ödmjukhet anföra följande:

En tid efter sedan Herr Baron Falkenberg blivit anställd som Postuppsyningsman vid Böda hamn kom han i erfarenhet av att brev och penningareremisser som härifrån avgingo med Postporto till Borgholm eller hit ankomme, icke i Lösväska voro eller kunde vara i säkerhet varken för emottagare eller avsändare, och i följd därav anmodades Herr Baron Falkenberg att hos Kungl. General Post-Styrelsen å våra vägnar anhålla om ett postkontors inrättande på Böda hamn, vartill Herr Baron Falkenberg nekade; men däremot lovade Herr Baron Falkenberg att, ehuru sådant icke

tillhörde hans egentliga åtagande vid Posten, under eget ansvar avsända och uttaga våra brev, samt överenskomma med Postmästaren å Kungl. Postkontoret Borgholm eller Stora Rör, att breven, såväl rekommenderade som icke rekommenderade, måtte till honom översända".

De svårigheter som lösts genom Falkenbergs välvilja skulle nu åter uppstå med hans avgång och skrivelsen utmynnade i en önskan att Falkenberg skulle genom lönehöjning vid utbyte av postuppsyningsmansplatsen mot ett postkontor förmås att bli kvar i postverkets tjänst. Den postuppsyningsman som fungerat före Falkenbergs formella tillsättning var kontraktsprosten. Denne fogade till framställningen ett intyg, här återgivet i 70% förminskning.

Underkastad, som vänt Post i Böda den 6 Juli 1850 av herr
Lars Lid, för Herr Baron Falkenberg förskänkt, vänt
mer än ett obetydligt i förs af brorens försörjning i obetydligt
väg, för för förskänkt för Herr General Post Styrelsen
medelst en öfverig åskrifvelse: det förskänkt åskrifvelsen
af herr Lid förskänkt, som Poststyrelsen förskänkt, måtte
få en biträddelse, samt de förskänkt förskänkt åskrifvelsen
av herr Lid till Herr Poststyrelsen. Böda den 6 Juli 1850.

Eds. Magn.
Post. av kontraktsprosten

Poststyrelsen remitterade ärendet till bl a postmästaren i Borgholm, Carl Magnus Lidmark. Denne var i sitt svar den 22 augusti 1850 inte oväntat emot förslaget att byta ut postuppsyningsmansplatsen mot ett fullständigt förvaltningspostkontor. Omsättningen var alltför ringa och postverkets kostnader skulle ökas utan att några fler inkomster inflöt. Dessutom ansåg sig Lidmark "övertygad att, ifall ifrågavarande ansökan om postkontor beviljas, så skall med mera skäl, många andra socknar likaledes göra en dylik anhållan, och då skulle slutligen bli Postkontor på varje postgård".

Länsstyrelsen stödde sig på Lidmarks inställning och avgav det yttrande som återges på nästa sida. Som framgår av tillskriften under adressraden remitterade poststyrelsen ärendet till kammarkontoret, där Pontus Winroth skrev ett utlåtande den 16 september 1850.

Tu Kongl General Post Styrelsen.
1850 den 13/9 förd. och Remitt. till yt-
trande af Kammar Kontoret.

Ex officio
Aug. Lidmark

Med återflämnad af de uti Kongl.
General Post Styrelsen skrifvelser den 20/8, samt
den 22/8 Augusti för inrättningen i Sandviken, an-
gående inrättandet af ett Postkontor vid
Böda på Öland, för jag, såsom eget yttrande
i ämnet, arän meddela, att jag, med affe-
ende å Herr Postmästaren Lidmarks åskrif-
velser, finner mig icke kunna tillstyrka
inrättningen i Sandviken. Gällar Sandv.
Lidmark den 9 September 1850.

Pontus Winroth

Pontus Winroth, som tycks ha varit ensamvarg, ansåg icke "skäl vara att något avseende fästes å begäran om ett Postkontors inrättande vid Böda hamn, vilken begäran synes egentligen hava tillkommit av önskan att kunna förskaffa nuvarande Postuppsyningsmannen därstädes baron Falkenberg tillökning i det årliga arvudet av 100 riksdaler han i och för denna befattning av Postverket innehar". Sedan poststyrelsen tagit ställning till Winroths utlåtande beslöts den 17 september 1850 att utlåtandet skulle gillas. Det blev sålunda inte något förvaltningspostkontor i Böda. Men Falkenberg blev ändå kvar som postuppsyningsman och när en poststation inrättades där den 15 februari 1861, blev han poststationsföreståndare.

Därmed var han en av landets tolv tidigaste funktionärer med denna titel. Med oförändrad status fanns poststationen i Böda kvar till och med augusti 1967, under perioden 1906-1961 förenad med järnvägsstationen. Även om det ligger utanför detta häftes titel lämnar jag här uppgift på de föreståndare som haft ansvar för poststationen efter Falkenberg, som avgick 1865: handlanden Svante Reinhold Lundberg (1865-1875), folkskolläraren Peter Westin (1875-1900), folkskolläraren Eric Godenius (1900-1903), handlanden Alfred Söderlund (1903-1906), stationsinspektörerna Axel Crona (1906-1908), Bernhard Lindahl (1908-1931), Gunnar Hagström (1931-1949), Thorvald Wickström (1949-1956) och Torsten Olsson (1956-1961) samt för den från järnvägen skilda poststationen Mona Oscarsson (1961-1964) och Harriet Nilsson (1964-1967).

Här skall avslutningsvis nämnas ett exempel på bekymmer av det slag som Falkenberg kunde uppleva medan han ännu var postuppsyningsman. En kort tjänsteanteckning med orden "Låset får han köpa" på hans brev till poststyrelsen i november 1860 bekräftar en skyddsåtgärd mot brott av det för postverkets del mera ovanliga slaget. Falkenberg hade tidigare anmält, att kolboden vid reservangöringsplatsen i Engjersudde hade blivit tullad på sitt innehåll. Nu rapporterade han att han "sent omsider råkat smeden Wennberg i Grönkulla". Rådslag med denne föranledde honom att rapportera följande:

"Hänglås för kolboden uppfyller icke sitt ändamål, emedan den både kan uppdyrkas och sönderbrytas; utan har jag hos smeden Wennberg påsett en sorts fällbomslåsar, vilka varken kunna sönderbrytas eller uppdyrkas och åtager sig smeden Wennberg att en sådan lås förfärdiga och fastsätta för 3 rdr rmt".

Den 29 december 1860 anmälde Falkenberg till poststyrelsen att han hade avsynat smedens arbete. Det blev dyrare än förutsett på grund av att kolboden hade två dörrar, men poststyrelsen beslöt ändå den 7 januari 1861 att postmästaren i Borgholm skulle av postmedel betala de fem riksdaler som sluträkningen gick på.

Smeden Johan Wennberg anlätades vid utredningen av den begångna kolstölden. Han hade noterat att "Sven Nilsson den äldre i Dykärr den 24 sistlidne augusti lämnade cirka 2 kappar stenköl till smide". Wennberg hade betvivlat dennes uppgift att det var s k plock-köl, eftersom kölstyckena var väl stora. I brist på bevis lät poststyrelsen dock frågan om kölstölden bero.

Några postorter inom Böda socken

Ehuru det inte ryms inom häftets titel har jag i anslutning till uppgifterna om Böda funnit det lämpligt att här också beröra postservice eller ifrågasatt sådan vid några andra platser inom Böda socken, Byxelkrok, Skäftekärr och Torp, inte minst därför att Byxelkrok är en historiskt sett mycket sent tillkommen poststation.

Byxelkrok

I ett brev till poststyrelsen den 18 augusti 1937 redovisade postdirektionen i Linköping en utredning om begärd poststation i Byxelkrok. En omnibusskommitté hade ifrågasatt att den gående lantbrevbäringen på linjen Böda-Byxelkrok-Nabbelund-Böda skulle dras in och ersättas dels med en poststation och dels med lantbrevbäring på en linje Byxelkrok-Grankulla-Nabbelund samt cykelbud till Enerum och Hunderum.

Postmästaren i Borgholm föreslog en alternativ lösning, vilken i stort sett accepterades av poststyrelsen. Efter kontakter i namnfrågan med bl a Kungl. Ortnamnskommissionen beslöt poststyrelsen den 17 september 1937 att en poststation med namnet Byxelkrok skulle inrättas med 1938 års ingång vid hamnen med samma namn och att postföring skulle anordnas med vardagliga turer mellan Böda och Byxelkrok.

16. 2905

Kungl.
Generalpoststyrelsen.

INKOM TILL KUNGL. POSTSTYRELSEN DEN 17 SEPTEMBER 1937		
D. Nr 1 b 2905		
GRUPP	AVD.	ÅR
XIII	B.	

OK. S. 55.
1937
mh. 1/9-37

Till Kungl. Ortnamnskommissionen.

Fråga föreligger om inrättande av poststation vid Byxelkroks hamn inom Böda socken av Kalmar län.

Generalpoststyrelsen har äran anhålla om meddelande, huruvida från Eder sida finnes något att erinra mot namnet Byxelkrok såsom benämning på poststationen i fråga. Stockholm den 30 augusti 1937.

KUNGL. POSTSTYRELSEN
Ruben Thulin

Ortnamnskommissionens yttrande.

Mot ovanstående namnförslag har kommissionen intet att erinra. Stockholm den 7 september 1937.

KUNGL. ORTNAMNSKOMMISSIONEN

Ordningsövervakaren för en Sveriges rikshövding

Till poststationsföreståndare antogs Anna Lindahl under poststationens första fem månader, varefter Paul Lindahl övertog befattningen i och med att han blev myndig (född den 23 maj 1917). Han avled i juli 1940 och Anna Lindahl blev åter föreståndare. Den 1 oktober 1943 tillträdde snickaren Stig Johansson och fick uppleva en så kraftig utveckling av rörelsen att poststationen höjdes till postexpedition den 1 oktober 1966. Han fick därmed titeln stationsmästare. Bara fem år senare diskuterades indragning av postexpeditionen men med lång framförhållning. Vid festligheter i anslutning till 100-årsjubileet för Färjestadsposten i juli 1971 talade postmästare Einar Ericsson i Kalmar om detta. Stationsmästaren var själv fullmäktigeledamot i Borgholms kommun, dit Byxelkrok hörde efter kommunsammanslagningen. Han avled emellertid före uppnådd pensionsålder.

I långsiktplaneringen ingick ett beslut om nedläggning av posten i Byxelkrok 1986 i anslutning till Stig Johanssons pensionering. När denne avlidit dessförinnan uppvaktade en delegation, ledd av kommunalrådet Ivar Nilsson postområdeschefen i Kalmar på hösten 1984. Följande vår följdes detta upp av en lista med 500 namnunderskrifter för postens bevarande och postområdeschef Nils Calmsund presenterade en positiv lösning. Det blev bara fråga om inskränkning i öppethållandetiderna.

Genom ändrad terminologi kallades postexpeditionen för lokalpostkontor 1977 och från och med 1986 enbart postkontor. Även i de allt snålare vindarna på 1990-talet fick byxelkroksborna ha postservice kvar, men postkontoret ersattes den 3 maj 1993 med "post i butik", som den gemensamma termen är för denna slags anordning, nämnd i avsnittet "Terminologi för postanstalter". Entreprenör åt Posten blev i detta fall Borgholms kommun med Anita Hallberg som ansvarig för in- och utlämning av försändelser och expedition av in- och utbetalningar..

Skäftekärr

Ett försök i oktober 1911 med jägmästaren Olof Coos som initiativtagare för att få en poststation vid Skäftekärrs anhaltstation hade inte någon framgång, sedan postmästare Victor Theorin i Borgholm utrett förutsättningarna. Poststyrelsen beslöt den 26 januari 1912 att inte bifalla framställningen.

Torp

Många orter med mindre invånareantal än Böda norra sockendel hade fått egna poststationer. Det menade representanter för Torp när de skrev den 5 maj 1899 till poststyrelsen och begärde att få en poststation. Bland initiativtagarna fanns folkskolläraren Emil Dahl i Enerum samt handlanden C G Nilsson och skepparen Nils Jonsson i Torp.

De framhöll att behovet av en poststation i den norra sockendelen funnits länge, men ansökan hade inte gjorts tidigare, då en landsväg saknats dit. Då norra sockendelen var skild från socknen i övrigt genom "den milsvida Böda kronopark", hade invånarna i de fem större nordliga byarna och många enskilt liggande hemman en eller upp till halvannan mil till närmaste poststation. Totalt rörde det sig om cirka hälften av hela socknens invånareantal, d v s ettusen personer, som skulle kunna dra nytta av den önskade poststationen.

Det gick lång tid innan petitionärerna fick något svar. Ärendet remitterades till postinspektören i södra distriktet och under utredningsarbetet blev de oroliga. De fick veta att de tjänstemän som sysslade med ärendet var benägna att föreslå lantbrevbäring i stället för en poststation i Torp, en linje för östra och en för västra delen av området. Detta trodde de skulle bli dyrare än kostnaderna för en poststation i förening med postföring som de i framställningen hade beräknat till 206 kronor om året, varav 50 kronor föll på arvode till poststationsföreståndaren.

Innan de ännu fått något svar på ansökan skrev de därför på nytt, den 19 mars 1900, till poststyrelsen. De uttryckte farhågor för att brevbararna inte "hinna hos var och en personligen avlämna post, utan måste åt sig utverka tillstånd att få avhämta och avlämna all en bys post på ett ställe, vilket ej torde bli lätt". De uttalade också oro för värdeförsändelser och menade att invånarna trots brevbaring skulle behöva göra många besök vid poststationen i Böda.

Postinspektör Victor Melander meddelade nu poststyrelsen att vid eventuellt bifall till hans samtidigt avlätna framställning om lantbrevbäring på norra Öland skulle sökandena informeras "om lantbrevbärarens befogenhet att fortskaffa rekommenderade postförsändelser samt att tillhandagå med förskrivning av tidningar". Med redovisningen till poststyrelsen sände postinspektören ett förslagskontrakt med Nils Peter Lundqvist från Kyrketorp att fullgöra lantbrevbäring med tre turer i veckan på en 25 kilometer lång ringlinje från Böda över Stora Mossen, Hunderum, Enerum, Torp, Melby, Gettrum, Dykärret, Sjöstorp och Grankulla. Lundqvists ersättning skulle bli kr 1:80 per tur. Detta motsvarade en årskostnad på kr 187:20, vilket alltså var lägre än vad petitionärernas kalkyl visade.

Men det var inte bara den 19 kr lägre årskostnaden som postinspektören åberopade, när han sökte bifall på sin framställning. Han höll nämligen före, "att det större flertalet utav vederbörande korrespondenter skulle bli bättre tillgodosedda genom den ifrågakända lantbrevbäringen med två veckoturer än genom inrättande av poststation i Torp med postföring tre gånger i veckan fram och åter å en linje Böda-Torp".

Böda sockens norra del fick således inte den önskade poststationen, utan poststyrelsen biföll postinspektörens framställning. I augusti 1900 började Nils Peter Lundqvist sin vandring med postväskan. Långt senare skulle ändå en poststation inrättas nära Torp, nämligen den i Byxelkrok, varom berättats i ett tidigare avsnitt.

Asele

Vid utbyggnad av postnätet i Västerbotten före den period som speglas i avsnittet på sid 5-8 fick Västernorrland och Västerbotten samtidigt fem nya postuppsyningsmän den 1 april 1845, nämligen Backe, Degerfors, Fredrika, Lycksele och Åsele. I stort sett kan man konstatera att 1830-talet ägnades åt utbyggnad av postuppsyningsmansinstitutionen i Norrbotten, 1840-talet åt Västerbotten, 1850-talet åt Jämtland och Västerbotten samt slutligen som "en sista suck" de sent tillkomna platserna i Västerbotten 1861 efter beslutet om poststationer. Som ett exempel på 1845 års grupp nämner jag här helt kort något om den vidare utvecklingen för Åsele.

Regeringsbemyndigandet i mars 1860 för poststyrelsen att inrätta poststationer följdes av ett brev till länsstyrelserna i vilket poststyrelsen förhörde sig om platser inom respektive län, där poststationer skulle kunna inrättas. Det var i allmänhet trögt med förslag men poststyrelsen skrev den 4 oktober 1860 till länsstyrelsen i Umeå och frågade om inte postuppsyningsmansplatserna i Backe och Åsele lämpligen kunde förändras till poststationer av det nya slaget.

Resultatet blev att båda platserna ingick i den grupp på tolv poststationer som utgjorde pionjärgruppen den 15 februari 1861. Backe hörde till Västernorrlands län och länsstyrelsen i Umeå lämnade den 23 oktober över bollen, som man säger, medan ett positivt svar lämnades för Åsele.

Postuppsyningsmannen där Lars Haqvin Westman var villig och lämplig att bli föreståndare för poststationen. Hans ålder, 65 år, tycktes inte vara något hinder. Efter kort tid efterträddes han av A G Westman och enligt kontrakt den 10 september 1885 övertog kronolänsmannen O Th. Bergström befattningen. Mot Åselebornas protester antogs kronojägaren Johan Backlund till föreståndare 1889, sedan Bergström sagt upp sig. Backlunds period varade blott två år. Poststationen drogs nämligen in den 14 december 1891 och i stället öppnades ett förvaltningspostkontor enligt ett regeringsbeslut. Ett skäl för statushöjningen var den expanderande trävaruindustrin.

Förvaltningspostkontoret förändrades i 1970-talets strukturförändringar och miste sina underlydande poststationer. Postmästare Jan Skoglund har fått ta över ansvaret för service till de ca 1800 hushåll som har postadress Åsele.

Kungörelse,

angående öppnande af postkontor i Åsele samt inrägning af poststationen derstädes m. m.

Den 15 nästkommande december öppnas postkontor i Åsele inom Västernorrlands län, och samtidigt dermed indrages den å platsen förut befintliga poststation.

Med innevarande november månads utgång indrages poststationen i Majorna inom Göteborgs och Bohus län. Stockholm, af Kongl. Generalpoststyrelsen, den 19 november 1891.

Jörn

Några andra än de platser som nämns i avsnittet "Postuppsyningsmän i Västerbotten" hade tidigare fått postuppsyningsmansplatser. Ett kungabrev den 3 december 1858 bemyndigade sålunda poststyrelsen att utvidga postnätet. Tre väsentliga avsnitt i det sju foliosidor långa kungabrevet berörde Norrbotten eller Västerbotten. Bl a heter det "att en ny postgång en gång i veckan fram och åter emellan Skellefteå samt Norsjö och Jörns socknar jämte en ny poststation i vardera socknen må få inrättas, med en kostnad av omkring 900 riksdaler i skjutslega för en vaglängd av 17 1/4 mil i veckan och 150 à 200 riksdaler i arvode åt postuppsyningsmännen".

Genom regeringsbeslutet om denna postgång fick således både Norsjö och Jörn ordnad postgång men med stor begränsning för värdepost. Bättre service blev det i Norsjö redan den 1 maj 1861, då postuppsyningsmansplatsen där fick status av poststation, Motsvarande upphøjelse dröjde i Jörn till den 1 oktober 1865, där Anders Holmqvist skötte posten med den äran. När järnvägen kunde ses växa fram i början av 1890-talet, glädde man sig också åt denna kommunikationsförbättring, men för dem som bodde i kyrkbyn kom det att innebära försämring. Poststationen flyttades nämligen från kyrkbyn till järnvägsstationen den 8 december 1893 och stinsen Per Henrik Borgstedt blev den som fick ansvaret för ortens postservice.

Denna förändring togs upp på en kommunalstämma i Jörns sockenstuga den 19 november 1893. Efter tre ansökningar till poststyrelsen lyckades man få en poststation åter i kyrkbyn den 1 juli 1896, nu med namnet Öster Jörn (i två ord till en början).

Poststationen vid järnvägen i Jörn höjdes till förvaltningspostkontor den 1 oktober 1903. Detta degraderades till postexpeditionen med 1963 års ingång och kallas med ny terminologi postkontor, där postmästare Anders Forssell fått ta ansvar för service till ett tusental hushåll med postadress Jörn inklusive dem i Österjörn, vars poststation drogs in den 30 april 1976.

Kårböle

Genom beslut i ett kungligt brev den 4 augusti 1847 fick postverket inrätta en postgång var 14:e dag mellan Loos kyrka och Kårböle posthemman. Det var fråga om s k löspost och den fick sändas med gästgivareskjuts om det inte gick att genom anbud få billigare beting. Denna nordsydliga linje var förbättring av den sedan lång tid befintliga av postverket 26 gånger om året bekostade postföringen i riktning från Kårböle till (Ytter)loydal men denna

bekostades inte av postverket i motsatt riktning. Någon fast postanordning fanns då ännu inte i Kårböle, men postlinjerna utgick från det där befintliga posthemmanet. Detta var av samma slag som de vilka redan vid postverkets tillkomst hade utsetts på lämpliga platser utmed postlinjerna.

Den 28 november 1857 skrev Pontus Winroth vid poststyrelsens kammarkontor ett utlåtande i den uppkomna frågan om att inrätta en ny postgång med en tur i veckan mellan Kårböle posthemman i Gävleborgs län och Västeråsens posthemman i Jämtlands län genom Ytterhogdals, Överhogdals och Rätans socknar. Han framhöll det ringa befolkningsunderlaget och ansåg det riktigast att bibehålla frekvensen en gång varannan vecka på den redan befintliga delsträckan och införa samma frekvens för utbyggnaden nordväst ut från Ytterhogdal till Rätan. Han föreslog också att *"en Postuppsyningsman anställas vid Kårböle, vilket ställe bäst lämpar sig till en poststation, enär post däriifrån till trenne olika ställen utgrenas"*.

Kvarnen malde långsamt vid den fortsatta beredningen och inte förrän den 24 juli 1858, dvs nio månader efter Winroths utlåtande, kommenterade länsstyrelsen i Östersund den föreslagna förändringen i samband med ett allmänt postföringsärende. Då höll länsstyrelsen före, att om blott en postuppsyningsman skulle anställas för ett sålunda utvidgat postnät, så vore det lämpligare om denne *"kunde stationeras i den på nya linjen mellersta socknen, Överhogdal. I annat fall torde bliva erforderligt att i linjens andra ändpunkt, Västeråsen, lika som i den vid Kårböle, hava en dylik uppsyningsman anställd"*.

I ett nytt utlåtande den 23 oktober 1858 framhärddade Pontus Winroth i sin uppfattning att Kårböle var det ställe som var lämpligast för en postuppsyningsman. Ehuru utlåtandet på denna punkt har ett tillskrivet frågetecken i marginalen "köpte" poststyrelsen åsikten och hemställde i ett brev till regeringen den 1 november 1858 om rätt att ordna kommunikationen på angivet sätt. Den framställningen till regeringen innehöll atskilliga andra punkter som avsåg förändringar av rikets postnät. Fallet Kårböle togs i regeringsbeslutets kungabrev den 3 december 1858 upp som en 12:e punkt, enligt vilken den blivande kung Carl XIV *"under Hans Majts Min Aller Nådigste Konungs och Heres sjukdom"* funnit gott i Nåder förordna

"att inom Gävleborgs och Jämtlands län en ny post ma inrättas, att, i samband med den redan varande posten från Kårböle till Ytterhogdal var fjortonde dag fortgå från Ytterhogdal till Västeråsen och däriifrån åter till Ytterhogdal och Kårböle, samt att en poststation vid Kårböle skall ordnas, varande årliga kostnaden beraknad till 429 Rd i skjutslega efter 1 Rd milen och 75 a 100 kr i arvode åt en postuppsyningsman".

Postuppsyningsmannen tillsattes den 15 maj 1859. Det gick sålunda omkring ett halvår efter regeringsbeslutet innan man kom till skott, men så var det också ett ovanligt omfattande ärende med totalt 16 punkter med bifall och ytterligare åtta förkastade förslag som förts upp till betänkande i samband med poststyrelsens framställning till regeringen. I vad gäller postuppsyningsmän omfattade kungabrevet denna gång förutom en sådan i Kårböle också postuppsyningsmän i Bjurholm, Jörn, Norsjö och Vännäs.

Jag har inte lyckats finna namnet på den som utsågs till postuppsyningsman. Postuppsyningsmansplatsen byttes emellertid ut mot en poststation med juli månads ingång 1864, blott för att dras in den 30 april 1866. Troligen var det postuppsyningsmannen som blev poststationsföreståndare.

Det råder tveksamhet om poststationens indragningsdatum. Det datum jag angett ovan hämtas ur cirkulär nr 8 för 1866, medan 1866 års verksamhetsberättelse anger den 31 oktober 1866. Detta är i och för sig av underordnad betydelse. Kårböleborna lyckades återfå sin poststation redan den 1 september 1867. Då hade det gått mer än fyra år sedan kungabrevet av den 10 juli 1863 berättigt kvinnor att förestå poststationer. Om pionjären som kvinnlig poststationsföreståndare har jag berättat på sid 136-137 i boken "På post i Norra Småland" (posthistorisk skriftserie nr 15).

Det var sålunda inte något helt unikt att det blev en kvinna vid rodret, när Kårböle poststation återöppnades den 1 september 1867. Fröken Agnes Ludicka Giertz antogs till föreståndare och poststationen skulle på ett annat sätt bli tämligen ovanlig genom att den länge gick i släkten. Agnes Giertz överlämnade år 1909 poststationen till Hanna Ludvika Giertz. När den sedan skulle gå över till nästa innehavare, blev det i praktiken också en kvinna, Kristina Höglund (från augusti 1911). Hennes make O E Höglund skulle ha förestått poststationen, eftersom gifta kvinnor inte var myndiga på den tiden och poststationer endast fick ha myndiga föreståndare. Här gick man förbi gällande regler och nöjde sig vid "upptäckten" efter mer än fyra år med en ansvarsförbindelse från maken (diarienummer I b 1769/1916).

I april 1917 tog handlanden Per Erik Åkerström över poststationen. Andra händer svingade poststämpeln genom åren och när vi närmade oss den stora rationaliseringsvägen på 1960- och 1970-talen var indragning av poststationen i Kårböle naturligtvis också på tapeten. Den primära orsaken var emellertid lokalproblemet och det blev en lösning genom en f d kiosk vid handelsboden.

Med 1986 års ingång slopades de interna benämningarna lokalpostkontor och postställen varefter så gott som alla fasta postanstalter med kundbetjäning fick termen postkontor, så även Kårböle. När postverket började söka samarbetspartner i olika former, valde glesbygdsdelegationen ut Kårböle som ett pilotprojekt i ett försök att förstärka postkontoret med andra uppgifter.

Den 17 september 1989 fick posten nya lokaler i en tre våningar hög grosshandlarvilla med 100 år på nacken. Det var ett hus som fick namnet Pilgrimen och började fungera som byns allaktivitetshus. I kostnadsjakten fann tyvärr Posten AB det nödvändigt att dra in postkontoret fem år senare. Det ersattes med ett utlämningsställe för lantbrevbäraren.

I kulturtidskriften *Memoria* nr 7 1998 berättar Willy Jönsson medryckande och lättsamt om frimärksamlande, med utgångspunkt från ett i Kårböle prydligt stämplat frimärke. Tidskriften kan rekvideras från Kulturföreningen *Memoria*, Storegårdsvägen 6, 352 50 VÄXJÖ.

Sammanställning över postuppsyningsmansplatser

I det föregående har några exempel lämnats på utvecklingen vid postuppsyningsmansplatser. De är mycket dåligt dokumenterade och framför allt svårfunna i arkiven. Det finns uppgifter om när de tillkommit och när de dragits in eller bytts ut mot postanordningar av högre dignitet, men i allmänhet saknas namnen på de personer som anförtroddes uppsynen över posten. För att tillgodose ett uttalat behov av en samlad uppgift om denna enkla postanordning lämnar jag i detta avsnitt en förteckning över alla kända, ordnade i kronologisk ordning efter tillkomsten och i bokstavsordning sinsemellan för dem som tillkommit samtidigt.

Förteckningen gör inte anspråk på att vara fullständig. I dokumenten stöter man på beteckningen tillsynsman jämte uppgifter om att viss ersättning utbetalats till sådana. Det kan t ex vara fråga om sådana personer som haft till uppgift att vårda postverkets tillhörigheter utan att för den skulle ha att göra med själva hanteringen av postförsändelser. Sådana kan ha varit tillsynsmän vid hamnplatser med uppsikt över postverkets byggnader, t ex i Engjerssude, en av reservhamnarna på Öland. Platser med sådana tillsynsmän finns inte upptagna i denna förteckning, inte heller perioder för platser, där det funnits av postverket avlönade funktionärer innan den formella beteckningen postuppsyningsmansplats infördes för anordningen i fråga.

Postuppsyningsmansplatsens namn	Officiellt inrättad	Län	Ersatt med poststation eller postkontor
Wäddö	1866-09-01	B	1720-01-01
	ersatt med postkontoret i Grisslehamn		
Boden	1832-03-01	BD	1861-02-01
Gällivare	1832-03-01	BD	1865-10-01
Jokkmokk	1832-03-01	BD	1865-10-01 1)
Överkalix	1832-03-01	BD	1865-02-15
Karesuando	1832-07-01	BD	1862-01-01
Maunu	1832-07-01	BD	1861-05-01
	Maunu poststation indragen 1865-12-01, då pupl i Karesuando byttes mot poststation		
Pajala	1832-07-01	BD	1861-02-15
Vittangi	1832-07-01	BD	1865-10-01
Övertorneå	1832-07-01	BD	1855-12-31
Arjeplog	1839-11-01	BD	1865-10-01
Arvidsjaur	1839-11-01	BD	1865-05-01 1)
Älvsbyn	1839-11-01	BD	1865-10-01

Postuppsyningsmansplatsens namn	Officiellt inrättad	Län	Ersatt med poststation eller postkontor
Kolslätt	1840	P	1861-03-15
Värmdö	1841-03-05	B	1861-02-15
Borgholm	1844-06-01	H	1850-06-01
Backe	1845-04-01	Y	1861-02-15
Degerfors	1845-04-01	AC	1861-05-01
	namn Vindelns från 1904-06-01		
Fredrika	1845-04-01	AC	1865-10-01
Lycksele	1845-04-01	AC	1857-04-06
Åsele	1845-04-01	AC	1861-02-15
Kvikkjokk	1845-09-08	BD	1865-10-01
Vemdalen	1846-10-01	Z	1850-07-01
Böda	1848-01-01	H	1861-02-15
Klintehamn	1848-01-01	I	1860-05-01
Gäddede	1857-04-01	Z	1865-10-01
Hammerdal	1857-04-01	Z	1865-10-01
Ström	1857-04-01	Z	1864-02-15
Österåsen	1857-04-01	Z	1865-09-30 2)
Bjurholm	1859-05-16	AC	1861-05-01
Kärböle	1859-05-16	X	1864-07-01
Vännäs	1859-08-01	AC	1865-10-01
Jörn	1859-10-01	AC	1865-10-01
Norsjö	1859-10-01	AC	1861-05-01
Muonioniska	1860-09-15	BD	1865-10-01
	poststationsnamn Muonionalusta från 1894-02-01 1)		
Dorotea	1861-05-01	AC	1865-10-01 1)
Sorsele	1861-05-01	AC	1865-10-01 1)
Stensele	1861-05-01	AC	1865-10-01
Tärna	1861-05-01	AC	1865-10-01 3)
Vilhelmina	1861-05-01	AC	1865-10-01 1)
Vindelns	se Degerfors		
Örträsk	1861-05-01	AC	1865-10-01

1) Berörd i posthistorisk skriftserie nr 43

2) Berörd i posthistorisk skriftserie nr 43 och 92

3) Berörd i posthistorisk skriftserie nr 92